

CAPITOLUL I. PATRIMONIUL

Secțiunea 1. Noțiunea de patrimoniu

1. Noțiunea de patrimoniu este susceptibilă de mai multe înțelesuri. În limbajul uzual întâlnim expresii precum patrimoniu cultural, patrimoniu arheologic, patrimoniu artistic, patrimoniu genetic, patrimoniu istoric, în care i se atașează noțiunii de patrimoniu diverse sensuri care dovedesc o evoluție a semnificării termenului, plecând de la accepțiunea sa de bază, aceea de ansamblu de bunuri, de drepturi, moștenite de la părinți.

2. Deși transformat într-un concept nomad, patrimoniul traduce, în esență, ideea de stabilitate, de înrădăcinare a valorilor, de fidelitate față de trecut și de deschidere către viitor^[1]. Patrimoniul ne apare, în toate sensurile sale, ca un ansamblu de elemente cu o natură comună și care este intim legat de ideea de persoană^[2].

3. În dreptul roman, patrimoniul nu avea o definiție explicită, dar era cunoscut ca noțiune cu înțelesul de totalitate a drepturilor și datoriei unei persoane, susceptibile de o evaluare pecuniară^[3].

Chiar și în dreptul roman se remarcă o evoluție a noțiunii, prin care patrimoniul ajunge să se detașeze conceptual de personalitatea individului, romanii fiind de acord că „prin bunuri nu se înțelege decât ceea ce rămâne după scăderea

[1] A se vedea Ph. Malaurie, L. Aynès, *Droit civil. Les biens*, Ed. Defrenois, Paris, 2005, n. 10, *apud* A.L. Thomat-Raynaud, *L'unité du patrimoine: essai critique*, Ed. Defrenois, Paris, 2007, p. 2.

[2] A se vedea V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. 1, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 42.

[3] Termenii *bona* și *facultates* erau folosiți de romani pentru a desemna atât sensul economic, cât și pe cel juridic al patrimoniului. Termenul *hereditas*, în înțeles juridic, semnifică patrimoniul lăsat de o persoană care a decedat. A se vedea C.St. Tomulescu, *Drept privat roman*, Tipografia Universității din București, 1973, p. 162; S.G. Longinescu, *Elemente de drept roman*, vol. I, partea I, Tipografia Societății Anonime „Curierul judiciar”, București, 1927, p. 286-287; V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 42-43. Potrivit lui Zénati, contrar a ceea ce ar putea sugera aparențele, nu romanii sunt cei care au inventat distincția dintre patrimonial și extra patrimonial, sau cel puțin în ceea ce privește sensul pe care îl dăm noi astăzi acestei distincții. *Patrimonium* nu desemnează pecuniarul, ci bunurile tatălui familiei, pentru a le deosebi de cele ce nu îi aparțin: bunuri comune, bunuri publice, bunuri aparținând colectivităților și bunuri fără stăpân (Gaius, *Instituții*, 2,1; *Inst. Iustinian*, 2,1, pr., *apud* F. Zénati, *Mise en perspective et perspectives de la théorie du patrimoine*, în *RTDciv.* nr. 4/2003, p. 667 și urm.). Distincția dintre *res in nostro patrimonio* și *res extra nostrum patrimonium* nu are un alt sens. Conceptul monetar este absent din *patrimonium*, care nu conține un pasiv și ignoră noțiunea de gaj general. Este sugerat, întrucâtva, în noțiunea *bona*, compatibilă cu un activ net (D.50, 16, 39, 1, *apud* F. Zénati, *loc. cit.*, p. 667 și urm.) și care transpare mai clar în distincția dintre bunuri în *pecunia* și *familia*, care opunea bunurile care se pot vinde în mod obișnuit și cele vitale, care nu se pot vinde decât în circumstanțe excepționale.

drepturilor altora”. Cum drepturile altora reprezintă, în patrimoniu, obligațiile proprii, romanii identificau patrimoniul prin prisma raportului dintre activ și pasiv, dar legate de persoană, de individ.

În cazul moștenirilor deschise, dar neacceptate încă, având în vedere că acceptarea moștenirii nu avea, la romani, un efect retroactiv, patrimoniul nu avea titular, astfel că s-a explicat de către unii autori că patrimoniul ar putea fi privit ca o „persoană morală care supraviețuia defunctului și continua să fie subiect de drepturi și obligații”^[1], sau ar trebui admisă ideea că personalitatea juridică supraviețuiește defunctului, ficțiune juridică greu acceptabilă^[2], având în vedere că la moartea persoanei încetează capacitatea civilă a acesteia, deci și personalitatea juridică. Se poate cădea de acord însă cu ideea existenței unui titular, moștenitorul, ca subiect de drept încă necunoscut, dar care poate fi determinat.

4. În sensul său economic, patrimoniul semnifică averea unei persoane^[3], înțeleasă doar prin prisma bunurilor pe care le are, a capitalurilor și a veniturilor, iar nu și a datoriilor acesteia.

Economiștii privesc patrimoniul ca ansamblul de bunuri destinate să satisfacă nevoile unui consum imediat, definirea patrimoniului fiind guvernată de funcția acestuia, aceea de a servi nevoilor materiale ale persoanei.

Se semnalează două diferențe notabile între noțiunea economică și cea juridică de patrimoniu. Prima se referă la faptul că, în accepțiunea juridică, în patrimoniu sunt cuprinse și datoriile, ceea ce presupune admiterea posibilității existenței unui patrimoniu nul sau negativ, în cazul în care pasivul este egal sau depășește valoarea activului. Cea de a doua distincție constă în faptul că patrimoniul economic nu cuprinde bunurile viitoare, componentă esențială a patrimoniului în sens juridic. Din această cauză, noțiunea economică de patrimoniu nu trebuie confundată cu cea juridică^[4].

5. În vechiul Cod civil român și diferite legi speciale a fost folosită noțiunea de patrimoniu^[5], dar a lipsit o definiție legală a acestei instituții.

[1] A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. All, București, 1996, p. 524.

[2] A se vedea I.C. Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, ed. a II-a, Ed. Cartea Românească, București, 1924, p. 515.

[3] A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, vol. I, 1996, p. 521.

[4] A se vedea F. Terré, Ph. Simler, *Droit civil. Les biens*, 7e éd., Ed. Dalloz, Paris, 2006, p. 23; V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 50.

[5] Astfel, cu titlu de exemplu, arătăm că în dispozițiile succesoriale, în art. 781, art. 784 și art. 1743 C. civ. din 1864 se folosește expresia „separație de patrimonii”, în art. 26 lit. e), art. 41, art. 43 și art. 47 din Decretul nr. 31/1954 (publicat în B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954 și abrogat prin art. 230 din Legea nr. 71/2011, la intrarea în vigoare a noului Cod civil) se vorbește despre patrimoniu ca element constitutiv al persoanei juridice; în cadrul legislativ special aplicabil societăților, noțiunea de patrimoniu este utilizată în prevederile referitoare la capitalul societăților comerciale, la atribuțiile și răspunderea administratorilor societăților comerciale sau cele legate de dizolvarea, fuziunea și divizarea societăților comerciale. De asemenea, Legea administrației publice locale nr. 215/2001 (republicată în M. Of. nr. 123 din 20 februarie 2007) vorbește despre un patrimoniu al fiecărei unități administrativ-teritoriale, format din drepturile de proprietate asupra bunu-

Codul civil în vigoare definește patrimoniul în art. 31 alin. (1), conform căruia „orice persoană fizică sau juridică este titulară a unui patrimoniu care include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin acesteia”.

În doctrină, patrimoniul este definit ca ansamblul de bunuri și obligații ale aceleiași persoane (adică drepturile și sarcinile apreciabile în bani), ale activului și pasivului, înfățișate ca formând o universalitate de drept, un tot care cuprinde nu numai bunurile prezente, ci și pe cele viitoare^[1].

La definiția patrimoniului, ca totalitate a drepturilor și obligațiilor care au valoare economică aparținând unei persoane, s-a ajuns printr-un interesant proces de generalizare și abstractizare, de analiză și sinteză, fără a considera individualitatea fiecărui drept și a fiecărei obligații în parte, în calitatea de componentă a activului sau pasivului patrimonial^[2].

S-a apreciat că juriștilor le-a fost mai ușor să recurgă la noțiunea de universalitate juridică, de activ și pasiv patrimonial, deoarece au avut ca reper știința contabilității. Rațiunea și bunul simț ar trebui să determine respingerea concepției potrivit căreia obligațiile intră în cuprinsul patrimoniului, deoarece un om obișnuit nu ar putea fi niciodată convins că patrimoniul său ar putea fi compus din altceva decât din bunurile sale, indiferent că sunt mobile, imobile, corporale, incorporale, asupra cărora are drepturi. Obligațiile nu pot fi incluse în patrimoniu pentru că ele nu apasă asupra bunurilor, ci asupra persoanei, exceptând obligațiile reale. Astfel, se consideră că patrimoniul nu este altceva decât ceea ce persoana posedă în mod legitim și care îi va putea permite să achite ceea ce datorează personal^[3].

Unii autori francezi^[4] consideră că nu dreptul real sau personal figurează în patrimoniu, ci doar produsul potențial, rezultatul scontat al exercițiului dreptului. Plecând de la ideea că titularul patrimoniului este proprietarul fiecărui element de patrimoniu, nu se poate afirma că titularul unui drept este proprietarul aceluși drept, ci doar al obiectului potențial al realizării dreptului. Dreptul fiind o legătură socială, nu poate fi obiect de apropiere privată. Acesta poate fi reprezentat doar de lucru, de obiectul care rezultă din realizarea dreptului.

Se susține, în această concepție, că în patrimoniu figurează lucrurile corporale sau incorporale și obiectul rezultat din realizarea drepturilor reale și per-

rilor mobile și imobile din domeniul public și din domeniul privat, precum și din celelalte drepturi și obligații cu caracter patrimonial ale comunității locale.

Deși nu cuprindea în mod expres definiția patrimoniului, art. 1718 C. civ. din 1864, conform căruia „oricine este obligat personal este ținut de a îndeplini îndatoririle sale cu toate bunurile sale, mobile și imobile, prezente și viitoare”, reglementa una dintre cele mai importante funcții ale patrimoniului, aceea de a constitui gajul general al creditorilor chirografari și care ne demonstrează concepția legiuitorului, neformulată explicit, potrivit căreia în cuprinsul patrimoniului intră bunurile și îndatoririle persoanei, atât prezente cât și viitoare.

[1] A se vedea G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Ed. PUF, Paris, 2007, p. 667.

[2] A se vedea I. Lulă, I. Sferdian, *Drept civil. Drepturile reale*, Ed. Mirton, Timișoara, 2001, p. 7-8.

[3] Pentru dezvoltarea, în doctrina franceză, a opiniei conform căreia patrimoniul nu are pasiv și este alcătuit doar din bunuri care au ca principală caracteristică accesibilitatea la schimb, a se vedea A. Sériaux, *La notion juridique de patrimoine. Breves notations civiles sur le verbe avoir*, în RTDciv. nr. 4/1994, p. 812 și urm.

[4] A se vedea M. Fabre-Magnan, *Propriété, patrimoine et lien social*, în RTDciv. nr. 3/1997, p. 599 și urm.

sonale. Obiectul rezultat din exercițiul drepturilor este, la rândul său, un lucru, privit într-o manieră potențială. Până la realizarea sa, dreptul figurează în patrimoniu doar ca valoare reprezentând produsul ce urmează a fi obținut din acel drept. Patrimoniul cuprinde, în consecință, doar lucrurile, care pot fi de natură și de origine diversă. Cum toate elementele ce constituie activul patrimonial sunt în mod necesar susceptibile de apropiere, înseamnă că pot fi calificate ca bunuri.

Concluzia ar fi aceea că activul patrimonial nu este compus decât din bunuri și că toate bunurile sunt lucruri care figurează într-un patrimoniu.

Această teorie din doctrina franceză a fost criticată^[1], pe motiv că ignoră faptul că valoarea activului patrimonial, la un moment dat, este determinată de ceea ce există efectiv în patrimoniu, adică este tocmai suma valorii drepturilor pecuniare existente în acel moment în patrimoniu. Pe de altă parte, nu ia în considerare că drepturile rezultate din dezmembrarea dreptului de proprietate au o valoare distinctă de cea a dreptului de proprietate. În fine, dacă înțelegem că în patrimoniu nu intră drepturile și obligațiile persoanei, ci obiectul acestora, nu putem explica legătura dintre patrimoniu și persoană sau dintre titularul patrimoniului și alte persoane.

6. În cuprinsul patrimoniului intră doar bunurile, adică doar drepturile, iar nu și lucrurile ce constituie obiectul drepturilor. În cazul constituirii unor dezmembrăminte ale dreptului de proprietate, cum este, de pildă, dreptul de uzufruct, în patrimoniul nudului proprietar va intra expresia economică a nudei proprietăți, iar în patrimoniul uzufructuarului, va intra expresia economică a dreptului de uzufruct.

Dacă am aprecia că în patrimoniu se va contabiliza valoarea economică a lucrului ce face obiectul dreptului, atunci acesta fie va constitui element de activ, de aceeași valoare, atât în patrimoniul nudului proprietar cât și în patrimoniul uzufructuarului, fie va reprezenta doar un element de activ patrimonial al uzufructuarului. Niciuna dintre aceste situații nu corespunde realității. Conținutul economic al dreptului de nudă proprietate este diferit de conținutul economic al dreptului de uzufruct, expresia economică a realizării dreptului fiind diferită în cele două cazuri^[2].

Într-o altă opinie^[3], s-au cuprins în definiția patrimoniului nu numai totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, ci și „bunurile la care se referă aceste drepturi, aparținând unei persoane ale cărei nevoi sau sarcini este destinat să le satisfacă”.

7. Patrimoniul reprezintă o realitate intelectuală, abstractă, astfel că este firesc ca în cuprinsul său să intre doar elemente intelectuale, adică drepturi și obligații patrimoniale, respectiv bunuri corporale, nicidecum bunuri în materialitatea lor. Apoi, dacă în cuprinsul patrimoniului ar intra atât drepturile cât și obiectul asupra cărora acestea poartă, ar însemna ca, din punct de vedere valoric, activul patrimonial să se dubleze, fapt ce nu corespunde realității^[4].

În patrimoniu nu intră toate bunurile care sunt posedate, ci numai cele care sunt posedate în mod legitim. Așa se explică de ce numai expresia valorică a

[1] Pentru această critică, a se vedea V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 52.

[2] *Ibidem.*

[3] A se vedea T. Ionașcu, S. Brădeanu, *Drepturile reale principale în RSR*, Ed. Academiei, București, 1978, p. 13.

[4] A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 51-52.

drepturilor poate fi element de activ patrimonial. În lipsa unui drept care să legitimeze posesia unui bun, acesta nu poate fi element al patrimoniului. De aceea, nu valoarea lucrului sau a foloaselor care se pot obține de pe urma unui lucru sunt cele fac parte din patrimoniu, ci expresia contabilă a realizării dreptului asupra bunului.

De pildă, un simplu posesor de fapt al unui imobil nu are în patrimoniul său acel imobil. Fructele pe care le dobândește posesorul de bună-credință îi aparțin cu titlu de proprietate, astfel că dreptul asupra lor face parte din patrimoniul posesorului, deși bunul frugifer nu poate fi element de activ.

Plecând de la ideea că patrimoniul este o sumă de valori, iar nu un ansamblu de lucruri materiale, corporale, patrimoniul a fost definit ca expresia contabilă a tuturor puterilor economice aparținând unui subiect de drept. Dacă aprecierea în bani permite totalizarea acestor valori într-o sumă de bani, nimic nu este mai firesc decât a defini patrimoniul ca fiind expresia contabilă a tuturor acestor puteri economice^[1].

În ce ne privește, subscriem la formularea succintă a definiției patrimoniului, ca fiind totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică, ce aparțin unei persoane.

Așa cum am arătat, patrimoniul este definit în art. 31 alin. (1) C. civ. prin precizarea conținutului acestuia, a titularului său și prin sublinierea caracterului său unic. Astfel, patrimoniul include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin persoanei.

Secțiunea a 2-a. Teoriile clasice asupra patrimoniului

8. Teoria patrimoniului este considerată^[2] „cea mai faimoasă dintre teoriile susținute vreodată în dreptul francez, o construcție conceptuală care încarnează apogeul doctrinei și duce această artă la un grad de rafinament și de putere inedit”.

1. Teoria personalistă

1.1. Patrimoniul ca atribut al personalității

9. Teoria personalistă a patrimoniului este expusă în cursul de drept civil francez al lui Zachariae, tradus și îmbogățit de Aubry și Rau. Celebrul doctrinar german Zachariae s-a inspirat din dispozițiile succesoriale ale codului napo-

[1] A se vedea G.N. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale. Teoria patrimoniului. Clasificarea bunurilor. Drepturile reale principale*, București, 1947, p. 21.

[2] A se vedea F. Zénati, *Mise en perspective ...*, loc. cit., p. 667-668. Zénati apreciază că teoria patrimoniului este produsul remarcabil al unei încrucișări fecunde dintre arta legislativă franceză și știința juridică germană. Totul a început cu predarea codului civil francez de către un mare maestru al doctrinei germane, și anume Zachariae, care a reușit o conceptualizare a subiectului de drept. Deși nici Codul napoleonian nu utilizează noțiunea de patrimoniu, ci pe aceea romană de bunuri, Zachariae percepe persoana juridică prin intermediul noțiunii de patrimoniu, considerat nu ca masa bunurilor și drepturilor aparținând unui individ, ci ca o universalitate care le reunește dar de care se distinge, în același timp, din punct de vedere intelectual.

leonian^[1]. Pentru autorii teoriei personaliste, persoana a devenit nu numai un concept abstract, ci și fundamentul mecanismului succesoral. Zachariae și, prin traducerea operei sale, Aubry și Rau, au considerat că moștenitorii nu sunt atât dobânditori, cât continuatori ai persoanei defunctului. Din moment ce nu există decât o succesiune, o singură universalitate, iar succesiunea se face persoanei și nu bunurilor, a apărut tentația de a identifica această universalitate cu persoana. Faptul că succedem la o universalitate unică prin intermediul subiectului ne poate determina să vedem în universalitate subiectul însuși^[2]. Ceea ce primește moștenitorul, potrivit autorilor teoriei personaliste, nu sunt bunurile, ci un cadru abstract de apropiere, inerent personalității defunctului. De aici ideea că patrimoniul cu care sunt investiți succesorii nu este o simplă juxtapunere de bunuri, ci subiectul de drept însuși^[3].

Pentru Aubry și Rau, patrimoniul se deduce direct din personalitate sau, altfel spus, patrimoniul este o emanare a personalității și expresia forței juridice cu care se găsește investită o persoană, fiind, în expresia sa cea mai înaltă, personalitatea însăși a omului, considerat în raporturile sale cu obiectele exterioare.

Patrimoniul nu este un obiect exterior, ci o pură abstracție. *El reprezintă personalitatea însăși a omului*. Mai mult, aceștia afirmă că omul nu își dobândește patrimoniul și că orice individ posedă, *ipso jure*, și în virtutea personalității sale, un patrimoniu pe care poate foarte bine să și-l mărească sau

[1] Dezvoltările cu privire la teoria patrimoniului nu sunt conținute în introducerea tratatului, ci în volumul X referitor la succesiuni. Este vorba despre un studiu preliminar materiei succesoriale. Trebuie să reamintim faptul că Aubry și Rau au fost niște adepți convinși ai ideii de continuare a persoanei, principiu pe care l-au folosit în special în controversa privind fundamentarea obligației pe datorile succesoriale, înainte ca teza lor să fie respinsă de Curtea de Casație prin faimoasa hotărâre *Toussaint de Gerard* (Civ. 13 august 1851, DP 1851.1.281; S. 1851.1.657) *Ibidem*.

[2] Dreptul roman, care a inventat noțiunea de universalitate (*universitas*), nu a furnizat și o teorie în legătură cu aceasta. *Universitates* erau grupări de persoane, dotate cu bunuri și datorii sau mase de bunuri și datorii – asociații. Această tehnică (mai des numită *corpora* decât *universitates*) producea același rezultat ca și personalitatea juridică, fără a recurge însă la acest concept. Lăsând la o parte personificarea, romanii medievali au construit și dezvoltat, înainte de toate, noțiunea de *universitas* (R. Gary, *Les notions d'universalité de fait et d'universalité de droit*, th. Bordeaux, Sirey, 1932). Ei au distins între *universitates personarum* (grupare de persoane) și *universitates rerum* (colecții de bunuri) și le-au clasificat pe acestea din urmă în universalități de drept și universalități de fapt. Ei au subliniat caracteristica lor comună de a exista independent de conținutul lor, indiferent de identitatea și variația elementelor componente. Altfel spus, au realizat un concept nou ce exprima ideea de ansamblu și l-au aplicat unor ipoteze multiple pe care dreptul roman nu le califică astfel, ca ereditate, turmă etc. Disocierea dintre ansamblu și conținut a fost conceptualizată în cazul universalităților de bunuri și în special în cel al universalităților de drept cu noțiunea de subrogație reală, care exprimă ideea că fiecare bun care intră în masa de bunuri se găsește în aceeași situație juridică ca cel căruia i-a luat locul prin intermediul unui schimb. Universalitatea de drept, care este multiplă în dreptul roman (dotă, peculiu, ereditate) și în vechiul drept (pluralitate de succesiuni), devine unică prin Codul lui Napoleon. Aceasta îi va permite în același timp să fie identificată subiectului și să fie rebotezată „patrimoniu” de către Aubry și Rau; a se vedea F. Zénati, *Mise en perspective ...*, loc. cit., p. 666.

[3] Inalienabilitatea patrimoniului este, la rândul său, justificată prin inalienabilitatea personalității. A se vedea F. Zénati, *Mise en perspective ...*, loc. cit., p. 673 și urm.

micșoreze, dar de care nu va putea fi privat decât prin pierderea personalității însăși^[1].

1.2. Consecințele teoriei personaliste

10. Dacă patrimoniul este o emanație a persoanei, deducem că numai persoanele au patrimoniul, orice persoană are un patrimoniu, o persoană are un singur patrimoniu și că patrimoniul este inalienabil.

a) Numai persoanele au patrimoniu

11. Patrimoniul este un atribut al persoanei fizice sau al persoanei juridice. Acesta este o emanație a personalității juridice, drepturile și obligațiile patrimoniale fiind o caracteristică a persoanei, astfel că patrimoniul concretizează o parte din personalitatea juridică, fără a o absorbi integral^[2].

Individul are aptitudinea de a deveni subiect de drept, adică de a fi titular de drepturi și obligații, personalitatea juridică fiind considerată o noțiune abstractă.

Nu se poate concepe existența unui patrimoniu fără stăpân, a unei mase de bunuri independente care să nu fie atașată unei persoane. Existența persoanei este cea care condiționează existența patrimoniului. S-a afirmat că patrimoniul este o reflectare a lui „a fi” în „a avea” sau că este o reificare a persoanei^[3].

În teoria personalistă, patrimoniul este definit într-un dublu sens: ca expresie a puterii juridice cu care este investită o persoană, putere care se exercită asupra obiectelor exterioare privite prin prisma valorii lor pecuniare și, totodată, ca ansamblu de bunuri cu valoare economică, la care sunt atașate obligațiile persoanei^[4].

Privit ca aptitudine a persoanei de a avea drepturi și obligații sau ca aptitudine de a poseda, patrimoniul pare a se confunda cu însăși personalitatea juridică sau capacitatea juridică a persoanei^[5].

În critica acestei susțineri^[6], s-a subliniat faptul că eroarea constă în a asimila persoana umană cu personalitatea juridică. Personalitatea juridică, definită ca

[1] A se vedea R. Séve, *Determinations philosophiques d'une théorie juridique: La théorie du patrimoine d'Aubry et Rau* în Archives de Philosophie du Droit, *Les biens et les choses en droit*, t. 24, 1979, p. 247, apud A.L. Thomat-Raynaud, *op. cit.*, p. 4, nota 29; F. Zénati, *Mise en perspective ...*, *loc. cit.*, p. 673 și urm.

[2] A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, vol. I, 1996, p. 522; V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 70.

[3] A se vedea R. Séve, *Determinations philosophiques ...*, *loc. cit.*, p. 251, apud A.L. Thomat-Raynaud, *op. cit.*, p. 42.

[4] A se vedea afirmația lui Zénati în sensul că aptitudinea de a avea drepturi ar fi, în realitate, cea de a avea bunuri, adică de a fi proprietar, iar aptitudinea de a avea obligații, indiferent că sunt reale sau personale, ar fi cea de a dispune de bunuri (trad. ns.), în *Essai sur la nature juridique de la propriété, Contribution à la théorie du droit subjectif*, thèse Université Lyon III, 1981, p. 740, apud A.L. Thomat-Raynaud, *op. cit.*, p. 44.

[5] A se vedea F. Terré, D. Fenouillet, *Droit civil. Les personnes, la famille, les incapacités*, 7ème éd., Ed. Dalloz, Paris, 2005, p. 17, apud A.L. Thomat-Raynaud, *op. cit.*, p. 43.

[6] A se vedea V.G. Wicker, *Les fictions juridiques; contribution à l'analyse de l'acte juridique*, th., Ed. LGDJ, Paris, 1996, n. 191, apud A.L. Thomat-Raynaud, *op. cit.*, p. 43, nota 334.

aptitudine de a fi titular de drepturi și obligații, este un atribut juridic care este capacitatea de folosință, iar nu o calitate naturală a omului. Existența capacității de folosință este cea care determină existența patrimoniului și susține afirmația că patrimoniul este o emanație a personalității.

În doctrina noastră, au fost delimitate noțiunile care, în mod aparent, interferează, cum sunt patrimoniul, capacitatea civilă, personalitatea juridică sau cele de domeniu sau fond.

Astfel, chiar dacă admitem că patrimoniul este o emanație a personalității sau un atribut al acesteia, el nu absoarbe decât o parte din ea, și anume cea care privește drepturile și obligațiile cu valoare economică. S-a afirmat că „personalitatea juridică este codul genetic al persoanei fizice sau juridice, care se dezvoltă prin intermediul capacității juridice și se manifestă în sfera juridică a persoanei, atât în latura ei patrimonială, cât și în cea nepatrimonială”^[1].

În opinia aceluiași autor, patrimoniul nu se confundă cu aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile sau de a exercita aceste drepturi și de a-și asuma obligații prin încheierea de acte juridice, deci cu capacitatea civilă de folosință sau de exercițiu. Capacitatea juridică este doar modalitatea, mijlocul prin care patrimoniul își constituie și își modifică substanța. Patrimoniul este privit ca „rezultat al obiectivării personalității juridice prin intermediul capacității juridice în general, deci nu doar a capacității de drept civil, în sfera relațiilor patrimoniale”^[2].

Nici fondul și nici domeniul nu se confundă cu patrimoniul. Fondul funciar, fondul forestier etc. sunt compuse din anumite bunuri în funcție de natura sau destinația lor, indiferent de drepturile care se constituie asupra lor sau de titularii acestor drepturi. Noțiunile de domeniu public sau de domeniu privat se referă la bunurile asupra cărora statul sau unitățile administrativ-teritoriale au un drept de proprietate publică sau de proprietate privată, fără a se lua în seamă alte drepturi care le pot avea ca obiect sau obligațiile asupra acestora^[3].

Conceptul de patrimoniu a fost formulat având în vedere persoana fizică, fiind extrapolat apoi persoanei juridice. Aplicarea, oarecum forțată, a tiparului patrimoniului individual unei entități colective poate genera inadvertențe sub aspectul unității și autonomiei sale. Astfel, trebuie să distingem între patrimoniul persoanei juridice și patrimoniul persoanelor fizice care alcătuiesc acea entitate. Imposibilitatea unor grupări de persoane de a avea patrimoniu și deci, personalitate juridică, le plasează pe acestea în afara sferei dreptului^[4].

Autonomia patrimonială există numai în cazul grupărilor de drept privat cu personalitate juridică. Pot exista însă și grupări cu personalitate juridică, lipsite de bunuri proprii, cum sunt grupările de interes economic fără capital social, după cum pot exista grupări fără personalitate, lipsite deci de autonomie patrimonială, care pot avea bunuri^[5].

[1] A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 70.

[2] *Ibidem*.

[3] *Ibidem*.

[4] A se vedea I. Turcu, *Tratat teoretic și practic de drept comercial*, vol. 1, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 274 și urm.

[5] A se vedea I. Turcu, *op. cit.*, p. 274 și urm..

b) Orice persoană are un patrimoniu

12. Cum patrimoniul, în teoria personalistă, este considerat o emanație a personalității, iar aceasta este organic legată de persoană, înseamnă că orice persoană are un patrimoniu.

Articolul 31 alin. (1) C. civ. prevede că „orice persoană fizică sau juridică este titulară a unui patrimoniu”.

Patrimoniul este o abstracțiune, o realitate intelectuală, în care intră toate drepturile și obligațiile evaluabile în bani, fără a include lucrurile care fac obiectul acestor drepturi sau la care se pot referi obligațiile persoanei. Altfel spus, existența patrimoniului presupune în mod necesar apropierea, trecerea lucrului în starea de bun, adică de obiect de drept de proprietate al unei persoane. Patrimoniul include nu numai bunurile prezente ale unei persoane, ci și pe cele viitoare, adică bunuri pe care persoana le poate dobândi în viitor.

Autorii teoriei personaliste au afirmat că o persoană dispune de patrimoniu încă de la naștere, tocmai pentru că el este privit ca o potențialitate, ca o aptitudine de a dobândi bunuri și de a-și asuma obligații, chiar dacă, în momentul nașterii, aceasta nu are, concret, niciun bun. Mai mult, pe măsura evoluției sale, este posibil ca totalitatea obligațiilor pe care o persoană și le asumă să depășească totalitatea drepturilor sale, astfel încât patrimoniul, într-un anumit punct al evoluției sale, să fie negativ.

Cum în patrimoniu intră nu numai drepturile și obligațiile prezente ale persoanei, ci și cele viitoare, s-a considerat că putem concepe un patrimoniu vid, care într-un anumit moment al existenței sale să nu conțină niciun element, de exemplu patrimoniul persoanei la momentul nașterii sale.

Ideea de patrimoniu ca un vid juridic, care este privit detașat de elementele sale componente, nu este unanim acceptată de doctrină^[1]. Se consideră astfel că persoanele fizice, oricât de sărace ar fi, au măcar obiecte de îmbrăcăminte, iar în cazul persoanelor juridice, patrimoniul este chiar o condiție de existență a acestora.

Mai mult, în cazul persoanelor juridice, nu este riguros exact să afirmăm că patrimoniul este o emanație a personalității, întrucât, în acest caz, personalitatea juridică nu se dobândește în absența patrimoniului. Patrimoniul este, în cazul persoanelor juridice, un atribut al personalității.

Patrimoniul nu poate fi privit detașat de elementele sale componente, atunci când avem în vedere caracterul său permanent și continuu. Acesta există prin prisma elementelor sale.

c) O persoană nu poate avea decât un singur patrimoniu

13. Unicitatea patrimoniului este una dintre cele mai importante consecințe ale patrimoniului personalitate. Persoana este unică, prin urmare și patrimoniul său, ca expresie a personalității sale, este unic. Caracteristica patrimoniului de a fi unic a fost punctul de rezistență în critica patrimoniului de afecțiune și promovarea teoriei moderne asupra patrimoniului.

[1] A se vedea, pentru argumentarea acestei susțineri, V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 59; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, vol. I, 1996, p. 523 și 524.

d) Patrimoniul este inalienabil, ca și persoana

14. Fiind un atribut al persoanei, înseamnă că doar persoana are puterea de a dispune de patrimoniul său. Dar cum niciodată patrimoniul nu părăsește persoana, deducem că puterea titularului asupra patrimoniului se manifestă numai cu privire la elementele componente ale acestuia privite izolat sau, uneori, ca universalități de fapt, prin intermediul actelor de conservare, administrare sau dispoziție. O persoană nu poate înstrăina însuși patrimoniul, pentru că acesta reprezintă o parte a personalității sale juridice. Cu toate acestea, prin actele și faptele sale juridice persoana influențează componența și, în consecință, valoarea patrimoniului în ansamblul său.

S-a afirmat că în relația cu elementele componente ale patrimoniului, adică față de drepturile și obligațiile sale, titularul nu poate avea decât un raport de apartenență, pentru că nu putem imagina un drept de proprietate care să poarte atât asupra patrimoniului însuși, cât și asupra elementelor sale, care ni se înfățișează ca entități distincte.

Doar dacă reducem proprietatea la atributul dispoziției unei persoane asupra bunurilor sale am putea considera că dreptul de proprietate poate avea ca obiect, în egală măsură, drepturile, obligațiile și patrimoniul ca ansamblu abstract. Numai că, nici măcar în accepția simplificată a dreptului de proprietate, nu putem explica de ce persoana nu poate să cedeze unei alte persoane patrimoniul său. Or, ce drept de proprietate exclude, *de plano* și permanent, alienarea bunului?

Astfel că, așa cum de altfel s-a subliniat în doctrina noastră^[1], titularul unui patrimoniu dispune atât de bunurile care intră în conținutul său, cât și de datoriile sale, grație stăpânirii pe care o are asupra patrimoniului, iar puterea asupra patrimoniului, care se obiectivează prin puterea asupra elementelor componente ale acestuia, se explică prin faptul că patrimoniul îi aparține, că îi este titular^[2].

15. Patrimoniul nu poate fi transmis prin acte juridice între vii, dar poate fi transmis prin moarte. Transmisiunea *mortis causa* poate fi universală, când întreg patrimoniul lui *de cuius* se dobândește de către un singur moștenitor, sau cu titlu universal, când doi sau mai mulți moștenitori dobândesc fracțiuni de patrimoniu^[3].

2. Teoria patrimoniului de afectățiune

16. Teoria personalistă asupra patrimoniului s-a arătat a fi un obstacol în recunoașterea unor patrimonii care să fie afectate de titularii lor unor scopuri diferite

[1] Ideea de apartenență care exprimă fundamentul personalist al patrimoniului nu poate determina calificarea tuturor drepturilor patrimoniale ca drepturi de proprietate. Pentru opinia potrivit căreia toate drepturile patrimoniale ar fi drepturi de proprietate, a se vedea S. Ginossar, *Droit réel. Propriété et créance*, Ed. LGDJ, Paris, 1960, *apud* J. Dabin, *Une nouvelle définition du droit réel et du droit personnel*, în *RTDciv.* nr. 1/1962, p. 20. Dreptul de proprietate este o noțiune distinctă, cu un conținut concret; A se vedea, pentru opinia critică, și V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 58.

[2] A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 58-59.

[3] A se vedea G. Boroș, C.A. Angheliescu, B. Nazat, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 8.

și care să fie guvernate de reguli distincte. Evoluția conceptului de persoană juridică, posibilitatea persoanei fizice de a participa ca asociat în compunerea uneia sau mai multor persoane juridice, presupunea recunoașterea unor patrimonii distincte, cu finalitate diferită.

Teoria patrimoniului de afecțaiune susținută de juriștii germani admitea existența unor patrimonii determinate exclusiv de scopul pentru care au fost create, detașate de persoană.

Consecințele^[1] concepției patrimoniului de afecțaiune sunt total opuse în raport cu cele care decurg din teoria clasică. Astfel, o persoană poate avea, în afara patrimoniului său general, patrimonii afectate unor destinații particulare; aceste patrimonii de afecțaiune pot fi transmise între vii, cu titlu universal, dobânditorul primind atât activul, cât și pasivul patrimonial; o persoană poate crea o fundație detașând în acest scop, prin donații sau legate, o masă de bunuri.

Dar, această concepție a patrimoniului de afecțaiune intra în conflict deschis cu teoria patrimoniului personalitate, a patrimoniului unic. Din această cauză, astăzi, teoria modernă asupra patrimoniului apare ca sinteză a celor două teorii, a patrimoniului personalitate și a patrimoniului de afecțaiune. Admitem, astăzi, că patrimoniul este unic, doar că el este divizat în mase de bunuri cu afecțaiune diferită și regim juridic distinct.

Secțiunea a 3-a. Patrimoniul ca universalitate juridică

1. Trăsăturile universalității juridice

17. În patrimoniu, drepturile și obligațiile nu există în mod izolat. Deși pot fi privite în individualitatea lor, patrimoniul vizează ansamblul acestora, ca un tot, adică o universalitate juridică.

Universalității juridice îi sunt specifice următoarele caracteristici.

- a) universalitatea juridică – *universitas juris* – are în conținutul său un activ și un pasiv;
- b) universalitatea juridică există în temeiul legii;
- c) elementele universalității juridice sunt fungibile;
- d) universalitatea juridică există independent de variația elementelor sale componente, prin mecanismul subrogației reale universale.

a) Universalitatea juridică are în mod obligatoriu în conținutul său un activ și un pasiv

18. Universalitatea juridică nu poate fi formată numai din drepturi sau numai din datorii. În cuprinsul său există atât drepturile, al căror ansamblu formează activul patrimonial, cât și obligațiile, a căror totalitate constituie pasivul. Acestea sunt strâns corelate între ele, întrucât activul răspunde de pasiv. Obligațiile titularului patrimoniului sunt executate pe seama activului său patrimonial.

Prin faptul că are în componența sa un activ și un pasiv, universalitatea de drept se deosebește de universalitatea de fapt.

[1] A se vedea Fr. Terré, Ph. Simler, *op. cit.*, p. 27.

Articolul 541 alin. (1) C. civ. definește universalitatea de fapt ca ansamblul bunurilor care aparțin aceleiași persoane și au o destinație comună stabilită prin voința acesteia sau prin lege.

Universalitatea de fapt nu are decât activ, mai precis, este un ansamblu de bunuri care, fie prin voința titularului lor, fie în temeiul legii, sunt privite ca un tot, în funcție de afectarea pe care proprietarul sau legea o conferă ansamblului la un moment dat. Exemplul uzual al unei universalități de fapt îl reprezintă o bibliotecă, pe care titularul său o vede ca un întreg, iar nu prin prisma fiecărei cărți ce compune acea bibliotecă. Înstrăinarea cărților, separat, iar nu a întregii biblioteci, are drept urmare diminuarea ansamblului, întrucât la nivelul universalității de fapt nu operează subrogația reală universală. Excepția ar reprezenta-o doar acele universalități de fapt în care menținerea întregului se realizează pe cale naturală, iar nu prin mecanismul juridic al subrogației reale universale, cum este, spre pildă, universalitatea de fapt constituită de o turmă de animale care se reproduc.

Fondul de comerț este considerat, de asemenea, o universalitate de fapt. În cadrul acestei universalități este posibilă fluctuația și înlocuirea elementelor componente, doar că aceasta nu se produce la nivelul universalității de fapt propriu-zise, ci la nivelul întregului patrimoniu al comerciantului, adică la nivelul universalității juridice.

Potrivit art. 541 alin. (2) C. civ., bunurile care alcătuiesc universalitatea de fapt pot, împreună sau separat, să facă obiectul unor acte sau raporturi juridice distincte. Această posibilitate se explică prin faptul că numai titularul universalității poate schimba afectarea bunului ce intră în universalitatea de fapt sau poate restrânge conținutul universalității după bunul său plac. Prin înstrăinarea bunului nu se produce o subrogație reală la nivelul universalității de fapt, astfel că aceasta va fi micșorată cu bunul ieșit din universalitate.

b) Patrimoniul există ca universalitate juridică în temeiul legii, iar nu prin voința titularului său

19. Spre deosebire de o universalitate de fapt, pentru a cărei existență este determinantă voința persoanei care are în patrimoniu bunurile ce formează universalitatea, patrimoniul există ca atare, în temeiul legii. O persoană nu poate avea patrimoniu doar pentru că dorește să îl aibă, după cum nici nu îl poate pierde prin înstrăinarea elementelor componente.

Pe de altă parte, doar universalitatea de fapt este privită ca o parte componentă a patrimoniului, universalitatea de drept nu poate fi niciodată element al universalității de fapt.

c) Fungibilitatea elementelor patrimoniale

20. Fungibilitatea este noțiunea cheie a înțelegerii existenței acestei universalități juridice care este patrimoniul.

În sens strict, fungibilitatea este un raport de echivalență între bunurile de același gen, în virtutea căruia un bun poate fi înlocuit cu altul în executarea unei obligații civile^[1].

[1] A se vedea M. Mureșan, *Dicționar de drept civil*, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2009, p. 333.

Cum am văzut, patrimoniul se caracterizează prin continuitate și permanență. Existența patrimoniului nu ar fi posibilă dacă elementele sale nu ar exista într-o dinamică perpetuă. Aceasta semnifică faptul că, atunci când un bun iese din patrimoniu, un alt bun îi ia locul. Spunem că cel de-al doilea bun se subrogă primului (*in iudiciis universalibus pretium succedit loco rei, et res loco pretii*).

Subrogația reală universală, care înseamnă înlocuirea unui bun cu altul la nivelul patrimoniului, nu ar fi posibilă dacă nu s-ar stabili între toate elementele de patrimoniu o trăsătură comună.

Se pune problema ce raport de echivalență se poate stabili între drepturi și obligații cu natură diversă, cum sunt cele care se găsesc într-un patrimoniu.

Elementele din cuprinsul patrimoniului sunt drepturi și obligații cu valoare pecuniară. Criteriul patrimonialității este esențial pentru accesibilitatea la schimb a elementelor de patrimoniu. Tocmai datorită faptului că drepturile și obligațiile din patrimoniu sunt percepute doar prin prisma caracterului economic, adică sunt exprimate valoric, este posibilă substituirea lor.

Bunurile care se substituie în cadrul patrimoniului nu sunt privite prin ele însele, prin ceea ce au specific în natura lor, și nici prin ceea ce ar avea asemănător, astfel încât să se justifice înlocuirea lor.

Calitatea comună a elementelor de patrimoniu, datorită căreia putem spune că bunurile sunt fungibile la nivelul patrimoniului, este valoarea lor pecuniară.

Fungibilitatea aceasta, în sens larg, economic, observăm că are o cu totul altă semnificație decât cea în sensul strict al termenului. Nu depinde nici de natura bunului și nici de voința părților^[1].

[1] Bunurile pot fi fungibile prin natura lor sau în temeiul voinței individuale, caz în care vorbim despre o fungibilitate convențională, subiectivă. Fungibilitatea convențională este o formă abstractă de fungibilitate, care se deosebește de cea naturală, care este concretă și obiectivă, întrucât depinde de calitățile inerente substanței lucrului și nu de modalitatea în care acestea sunt privite de un anume subiect. Fungibilitatea convențională poate căpăta un caracter fictiv în situația în care părțile înțeleg să contrazică realitatea juridică prin calificarea pe care o operează asupra bunurilor. Atunci când natura fungibilă a unui obiect variază în funcție de voința individuală, înseamnă că admitem că toate lucrurile pot fi fungibile sau că toate lucrurile pot fi nefungibile. Când voința individuală este cea care stabilește dacă un bun este fungibil, se are în vedere nu substanța bunului, ci valoarea sa, care este exterioară acestuia și depinde de importanța pe care cel care face evaluarea o acordă bunului. Deși orice lucru are o valoare obiectivă în el însuși, care participă la substanța lucrului la fel ca trăsăturile sale materiale, dar fără a se confunda cu acestea, în fungibilitatea convențională persoanele nu înțeleg valoarea ca pe proprietate intrinsecă a lucrului, ci extrinsecă, după utilitatea pe care bunul le-o procură. Voința individuală poate conferi valoare distinctă unor bunuri material identice, după cum poate atribui aceeași valoare unor bunuri care, din punct de vedere obiectiv, sunt diferite. Bunurile fungibile sunt, toate, bunuri măsurabile. Caracterul măsurabil al unui bun înseamnă că acesta este privit ca unitate a unei serii și este fungibil cu orice bun care se raportează la aceeași unitate. Atunci când un bun este măsurabil în unități monetare, acesta este fungibil cu oricare altul în funcție de numărul de unități monetare care îl reprezintă. Atunci când bunuri diferite au aceeași valoare pecuniară, pentru fungibilitatea convențională este primordială utilitatea sau valoarea subiectivă de folosință a unui lucru. Valoarea de piață sau reprezentarea monetară a acesteia sunt secundare în cazul în care nevoia sau dorința individului constituie fundamental valoarea unui bun. Pentru aprofundarea problemelor legate de fungibilitate, a se vedea G. Marly, *Fongibilité et volonté individuelle – Etude sur la qualification juridique des biens*, Ed. LGDJ, Paris, 2004, p. 92-95.

Fungibilitatea *lato sensu* este temeiul subrogației reale universale. În lipsa fungibilității, *lato sensu*, a bunurilor din patrimoniu, subrogația reală universală nu ar fi posibilă, iar patrimoniul ar înceta să existe și s-ar dovedi o instituție complet nefuncțională.

Fungibilitatea economică nu se confundă cu subrogația reală universală, întrucât prima este aptitudinea bunurilor de a se substitui, în timp ce a doua este tocmai procedul universal de substituire.

d) Subrogația reală universală permite și asigură existența universalității juridice

21. Subrogația reală este un mecanism de tehnică juridică prin care un bun se substituie altuia în baza unui raport de echivalență, astfel încât bunul care ia locul celui substituit dobândește regimul juridic al acestuia din urmă (*in iudiciis universalibus, pretium succedit loco rei, et res loco pretii*).

La nivelul patrimoniului, prin subrogație reală, bunul care ia locul unui alt bun care iese din patrimoniu dobândește calitatea de bun al universalității.

Subrogația reală universală, ca tehnică juridică, permite conservarea unui drept prin înlocuirea bunului care face obiectul dreptului^[1]. Acest lucru este posibil deoarece obiectul subrogației nu este un bun particular, ci valoarea pecuniară reprezentată de acesta^[2]. Un bun nou poate lua locul unui bun vechi dacă cele două bunuri sunt echivalente după valoarea și afectarea lor. O aceeași afectare a bunurilor sau supunerea lor unui regim juridic comun se explică prin luarea în considerare a valorii lor.

S-a afirmat că fungibilitatea constituie rațiunea de a fi a subrogației reale, indiferent de aplicația sa. Dacă fungibilitatea face abstracție de natura bunurilor și este o fungibilitate exclusiv economică, atunci aceasta pare să fie asigurată prin mecanismul subrogației reale. Adică fungibilitatea devine posibilă prin subrogație, tot așa cum subrogația reală nu este posibilă decât dacă există fungibilitate în sens economic. Cele două noțiuni par să se confunde și delimitarea lor să fie îngreunată.

În realitate, fungibilitatea reprezintă nu înlocuirea bunurilor unele cu altele, ci aptitudinea lor de a fi înlocuite, adică de a se subroga.

Aplicată la patrimoniu, noțiunea de fungibilitate nu este înțeleasă în sensul tehnic ordinar, deoarece bunul care se subrogă altui bun nu este neapărat echivalent acestuia, ci devine prin subrogație un bun al universalității, un *res universitatis*^[3].

Fungibilitatea *stricto sensu* presupune o echivalență bazată pe caracteristicile bunului sau voința interesată a părților, iar nu echivalența valorică, strict obiectivă, care permite subrogația oricărui bun la nivelul patrimoniului dacă aparține aceluiași titular, este evaluabil pecuniar și i se atribuie aceeași afectare.

[1] A se vedea G. Boroș, C.A. Angheliescu, B. Nazat, *op. cit.*, p. 6-7.

[2] A se vedea G. Marly, *op. cit.*, p. 99.

[3] *Idem*, p. 102. Astfel, într-un portofoliu de instrumente financiare, activele care se succed nu sunt echivalente și din această cauză operează între ele o substituție, în scopul de a menține destinația ansamblului.

Subrogația reală universală, fondată pe afectățiune, se observă mai bine la nivelul maselor de bunuri, întrucât acestea se caracterizează printr-un regim juridic special.

Unii autori^[1] au considerat chiar că afectățiunea ar reprezenta fundamentul principiului general al subrogației reale. Subrogația reală cu titlu universal, care operează în masele de bunuri, are două efecte: primul este de a atribui bunului care ia locul altuia o calitate care nu este proprie naturii sale juridice, iar al doilea este de a plasa acest bun într-o anumită masă patrimonială și de a-l supune în acest mod unui regim juridic distinct.

Subrogația reală a fost justificată pe baza conceptelor de afectățiune, obligație de restituire și echitate, fără ca vreunul dintre acestea să poată fi ridicat la rangul de principiu general.

Ideea obligației de restituire poate fi absorbită de cea de afectățiune, întrucât ține seama de originea sau de proveniența valorii bunului care se înlocuiește și care nu este luată în considerare decât pentru că este afectată unui scop particular. Însă nici afectățiunea nu poate fundamenta subrogația reală, pentru că nu este suficientă pentru a o impune. Astfel, s-a afirmat că atunci când un bun din masa bunurilor proprii ale soților este înlocuit cu un alt bun, acesta din urmă intră în masa bunurilor proprii, dar nu pe temeiul afectățiunii, deoarece nu putem vorbi despre o afectățiune specifică a acestei mase de bunuri așa cum există în cazul masei de bunuri comune care sunt destinate funcționării căsătoriei^[2]. Prin urmare, am putea spune că intră în masa bunurilor proprii tocmai datorită faptului că nu poate intra în masa bunurilor comune, nefiind afectat sarcinilor și cheltuielilor căsătoriei.

Subrogația reală generală se poate produce la nivelul universalității juridice care este patrimoniul (*subrogația reală universală*) sau la nivelul maselor patrimoniale (*subrogație reală cu titlu universal*). Subrogația reală generală asigură permanența și continuitatea universalității juridice. În absența subrogației reale generale, nu ar mai avea sens nici funcția patrimoniului de a constitui garanția comună a creditorilor^[3].

Subrogația reală generală operează, în egală măsură, indiferent dacă patrimoniul este divizat în mase de bunuri. Prin urmare, și atunci când patrimoniul nu este divizat în mase patrimoniale, integritatea acestuia este asigurată prin subrogația reală universală, adică în manieră directă. Odată divizat în mase patrimoniale, permanența patrimoniului se menține pe cale indirectă, prin aceea că la nivelul fiecărei mase patrimoniale are loc subrogația reală cu titlu universal, fapt care contribuie la conservarea acestora.

Nu totdeauna când un bun intră sau iese din patrimoniu se produce o subrogație reală generală, deoarece este posibil ca un bun să fie donat, fără ca în schimbul său să intre în patrimoniu un element de activ sau, dimpotrivă, să fie primit prin donație, fără ca în schimbul său să fi ieșit din patrimoniu un alt bun. Așa se explică fluctuația activului sau pasivului patrimonial^[4].

[1] Pentru dezvoltarea problemelor legate de subrogația reală, a se vedea V. Ranouil, *La subrogation réelle en droit civil français*, Ed. LGDJ, Paris, 1985, p. 64-67.

[2] A se vedea V. Ranouil, *op. cit.*, p. 67.

[3] A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, vol. 1, 2004, p. 83.

[4] *Idem*, p. 84.